

Anàlisi de la presència de rols estereotipats de gènere en el joc lliure i en l'àmbit familiar dels infants de 3-6 anys

Analysis of the presence of stereotyped gender roles in the free play and in the family environment of 3-6 years old children

Irene Gras Ledesma

Tutora: Mariona Corcelles Seuba

FPCEE Blanquerna. Universitat Ramon Llull URL

2019/2020

Resum

L'educació coeducativa lliure d'estereotips de gènere i sexisme inculcats pel sistema patriarcal és un dels reptes més importants en la societat del s.XXI, ja que aquests són la base del masclisme i creen desigualtats de gènere. Hi ha pocs estudis que es centrin en l'observació de les conductes dels infants de 3 a 6 anys i la seva percepció dels rols sexistes en l'àmbit familiar. L'objectiu d'aquest estudi és analitzar la presència de rols estereotipats de gènere en el joc lliure i en l'àmbit familiar dels infants de 3 a 6 anys. D'una banda, s'han dissenyat dos espais de joc culturalment estereotipats, un de cuineta, botiga i nines i l'altre, de cotxes i trens. A partir d'una observació sistemàtica de tres sessions de joc lliure de 150 infants de les aules de P3, P4 i P5 en aquests dos espais (9 sessions en total) s'analitza: a) la tria d'espais de joc amb relació al gènere dels infants, b) les conductes i el llenguatge de les nenes que juguen a l'espai de cotxes i trens, i dels nens que juguen a l'espai de cuineta, botiga i nines. D'altra banda, s'ha realitzat una entrevista estructurada a 50 d'aquests infants de P3, P4 i P5, per recollir dades sobre les seves percepcions dels rols de gènere dins l'àmbit familiar. Els resultats de l'estudi mostren que malauradament els estereotips de gènere continuen estant molt presents tant en el joc lliure dels infants com en la percepció que tenen del seu àmbit familiar.

Paraules clau: Feminisme, estereotips, rols, gènere, sexisme i coeducació.

Abstract

One of the biggest challenges in the society of 21th century is the coeducational free of gender stereotypes and sexism taught by the patriarchal system, which are the basis of machismo and create gender inequalities. There are few studies that focus on observation of the 3-6 years old kids behaviours and their perception of the sexist roles in the family environment. The goal of this research is to analyze the presence of gender roles in the free play and in the family environment of 3-6 years old children. On one hand, two cultural stereotyped play environments have been designed, one of them with a kitchen, a store and dolls, and the other one with cars and trains. Based on a systematic observation of three free play sessions on 150 kids of P3, P4 and P5 classes in these two environments (9 in total) we analyze: a) the play environment choice according to their gender, b) the girls' behaviours and language who play in the cars and trains environment, and the boys who play in the kitchen, store and dolls one. On the other hand, an structured interview has been done to 50 of these children of P3, P4 and P5, in order to gather information related to their perceptions of the gender roles in the family environment. Unfortunately, the outcomes of the study show us that the gender stereotypes are still present both in the free play of the children and the perception that they have of their family environment.

Keywords: Feminism, stereotypes, roles, gender, sexism and coeducation.

INTRODUCCIÓ

Al llarg de la història, el feminisme ha estat un aspecte clau per combatre les desigualtats de gènere i el masclisme que està present en la nostra societat. L'escola és el reflex de la societat. Per aquest motiu, les nenes i els nens creixen influenciats pel sexisme present en el món. Es tendeix a educar a les nenes de manera diferent que els nens, ja que la societat ens impulsa unes pressions culturals sobre una determinada manera de pensar, comportar-nos i d'actuar, segons el rol que ens pertoca, en funció del sexe (Solsona, 2016).

A l'escola, a través de les joguines, els contes i el joc simbòlic en el qual els infants "escullen" els seus referents, podem observar les desigualtats que es creen i es pateixen. En el cas de les nenes, aquestes desigualtats tindran més repercussions en un futur que pels nens. I d'aquí sorgeix el masclisme, que és una roda que s'ha d'aturar. I com diu Farré (2016) "*l'educació és essencial per canviar les conductes*" (p.25).

Sortosament, cada vegada es pren més consciència, sobretot per part de les docents, de les desigualtats que es produeixen en l'educació degudes al sexe.

La finalitat d'aquest estudi és analitzar com són presents els rols sexistes en la vida dels infants de 3 a 6 anys. Per tant, es pretén analitzar les estones de joc lliure, per ajudar a prendre consciència, ja que l'educació és fonamental per visibilitzar les desigualtats

existents en la societat i també, identificar els rols de gènere percebuts pels infants de P3, P4 i P5 dins la llar.

Per poder brindar una educació igual per a nenes i nens, amb les mateixes possibilitats, s'ha de lluitar i eliminar els referents, rols i models establerts pel sistema patriarcal, i proposar-ne de nous.

MARC TEÒRIC

Feminisme

El feminisme és l'únic moviment social, que ajuda a prendre consciència, visibilitzar i lluitar per eliminar el masclisme, la violència i l'opressió del patriarcat. La cultura patriarcal és la visió androcèntrica de la societat, on el centre és l'home, ja que és qui té el poder polític, financer, econòmic, social i cultural. La dona és inferior, perquè que la societat patriarcal engloba circumstàncies quotidianes que poden ser sexistes. Com ara, que el primer cognom que es posa és del pare, per tant, el de la mare es pot arribar a perdre, els llocs de responsabilitat solen estar ocupats per homes, igual que en la política i en el món empresarial, i es tendeix a pensar que les dones s'han d'ocupar de la majoria de les tasques de la llar i de la cura de les filles i fills. El corrent feminista lluita pels drets de la dona i també per aquells homes que no són lliures de ser i d'expressar-se com vulguin. La societat tendeix a establir jerarquies socials, fent ús d'estereotips de gènere, que imposa com ha de ser la feminitat i la masculinitat (Marañón, 2018; Subirats, 2017; Solsona, 2016; Tomé, 2018).

Per tant, podem dir que el feminisme és la resposta liderada principalment per les dones que lluita en contra d'una realitat, que no és individual sinó compartida, en la qual la dona es sent discriminada. Tota persona que defensi els drets humans, serà feminista, perquè és una pràctica, una filosofia d'igualtat i justícia i de defensa els drets humans (Farré, 2016; Butler, 2018).

El moviment feminista ha posat molt èmfasi en la distinció entre sexe (femella i mascle) i gènere (dona i home). El sexe es refereix a les característiques biològiques del cos humà (els òrgans genitals, els cromosomes i la càrrega hormonal). En canvi, el gènere es defineix com una categoria cultural. La societat atorga una identitat concreta (dona o home) que es relaciona en l'imaginari col·lectiu amb una manera d'actuar, que suposa un determinisme que, *a priori*, no hauria d'existir. Naixem amb un sexe biològic, però no naixem conscients de ser dones o homes, s'arriba a ser-ho a través de les construccions socials (De Beauvoir, 1981; López, 2009; Solsona, 2016).

Estereotips, rols i llenguatge sexista

El sexisme es basa en creences, valors, actituds, rols i estereotips on el sexe masculí domina al femení. Des que naixem, en molt grau, se'ns classifica com a "nenes" o "nens" i se'ns atribueixen determinades maneres de fer. Podem diferenciar entre el sexisme explícit, que es refereix a objectes que envolten al nadó des que neix, o l'implícit, que es refereix a les expectatives i com es tracta l'infant. Ambdues manifestacions d'aquest sexisme, conformen els patrons que configuren els processos de socialització que s'han de seguir segons el sexe amb què neixes. La socialització primària fa referència als comportaments i respostes que reben els infants, i la secundària són l'escola i l'entorn. Aquelles capacitats o conductes de gènere que no segueixen les establertes, tendeixen a ser rebutjades i eliminades, ja que gran part de la nostra societat les consideren inapropiades, extravagants i fora de la normalitat (Solsona, 2016).

Els estereotips sexistes són creences que atribueixen certes característiques, idees preconcebudes i prejudicis, segons si ets "dona" o "home". Solen perpetuar-se al llarg de la història, tot i que es van modificant. Aquests, perjudiquen tant a dones com a homes, i es normalitzen, naturalitzen, i invisibilitzen les desigualtats entre gèneres, per tant, passen a formar part de la cultura i són la base de la discriminació i el masclisme (Marañón, 2018; Tomé, 2018).

Solsona (2016) remarca que els rols de gènere són els comportaments i conductes derivades dels atributs que ens atorguen els estereotips, és a dir, la posada en pràctica d'aquests. Solen estar presents des que naixem, és important conèixer-los i actuar a temps, ja que cap als dos o tres anys ja es comencen a adquirir hàbits de gènere, i a interioritzar les pautes de conducta.

Marañón (2018) i Solsona (2016) coincideixen que els estereotips atribuïts al gènere femení són: la sensibilitat, ser complaent, ser presumida, tenir cura de la casa i la família, inestabilitat emocional, bellesa, tendresa, delicadesa, submissió, disponibilitat, feblesa... En canvi, els estereotips atribuïts al gènere masculí són: agressivitat, poder, control, força, domini, estabilitat emocional, renunciar a la sensibilitat i a la mostra d'emocions i sentiments, racionalitat, valentia, entre d'altres.

Els resultats de l'estudi de Castillo i Montes (2014) conclouen que alguns estereotips de gènere tradicionals han deixat d'estar presents en l'actualitat, per tant, no s'assignen a cap dels dos gèneres: autònom, actiu, dòcil, assertiu, triomfador, competent i dependent. També hi ha estereotips que es consideren "nous", ja que tradicionalment s'atribuïen al gènere contrari, com ara, intel·ligents i racionals per a les dones, i passiu i incomplets per als homes. Els rols tradicionals socialment associats a la dona: realització de les tasques

domèstiques i cura dels altres, es continua atribuïnt a les dones en major grau que als homes. No obstant això, els rols associats als homes: ocupar lloc de treball directiu i treballar fora de casa, comencen a atribuir-se també a les dones.

Els estereotips no deixen que les dones o homes puguin escollir lliurement, que arribin al seu màxim potencial, als seus desitjos o necessitats. Ja que formen part del patriarcat, per tant, és difícil decidir amb llibertat dins un sistema ple d'estereotips i desigualtats arrelades a la nostra cultura i societat (De Miguel, 2015; Ngozi, 2017).

Hem de fer que les nenes tinguin les mateixes oportunitats i possibilitats que els nens, que puguin aconseguir allò que volen, que siguin elles mateixes i que ningú els digui com s'han de comportar o ser. El món masculí també és limitat, per aquest motiu, no ens podem oblidar d'ells en educar en igualtat. Els nens pateixen aquesta desigualtat social, agressions i invisibilitzacions en menor grau i de diferent manera que les nenes. És evident que molts nens no acaben de trobar-se còmodes en el rol que la societat els atorga pel fet de ser nens, i molts altres, tot i que encaixen, se'ls ha pogut privar de poder escollir com volen ser. Cal que eduquem per canviar les seves conductes, aprendre més d'empatia, sensibilitat i generositat. Per això, tant les nenes com els nens necessiten nous referents culturals i models de conducta (Marañón, 2018).

Les mestres tenen l'oportunitat de generar un canvi en la cultura, fent visibles les conseqüències negatives que ens proporciona el sistema patriarcal i androcentrista. No intervenir és el mateix que donar suport al model que ja existeix. Deixar que els infants facin el que vulguin no serà fer-los lliures, ja que aquests tendiran a reproduir els esquemes que ja coneixen de la societat.

El joc lliure és clau per veure d'una manera espontània els models de conducta apresos, quan apareix la fantasia i, en la qual cada infant s'identifica. Just en aquest moment de llibertat, els infants es veuen limitats per les pautes establertes en funció del sexe, és quan es repeteixen rols estereotipats de gènere (Moreno, 1986).

D'acord amb Solsona (2016), el joc i les joguines són instruments d'aprenentatge i socialitzadors. Amb el joc els infants aprenen sobre el seu entorn cultural, valors socials, maneres de relacionar-se, construccions socials, etc. L'observació sistemàtica mostra que els infants a una certa edat rebutgen les joguines, colors, roba, referents i activitats que consideren del sexe oposat. Per això, cal apostar per joguines no sexistes que reforcin el model coeducatiu i que respectin l'entorn i el medi ambient: jocs cooperatius, on s'ha de treballar en equip per aconseguir un objectiu comú, i jocs per estimular el pensament científic.

Farré (2016), Solsona (2016) i Marañón (2018), troben que les joguines es classifiquen segons el gènere, la qual cosa fa que generin desigualtats, i una de les moltes causes és el desenvolupament de la violència masclista. Estan d'acord que a través de les joguines es transmeten atributs i conductes que representen allò que l'infant veu al seu voltant, per això ho reproduceix i influeix en la construcció de la seva personalitat i identitat.

A les nenes se'ls pot assignar rols submisos, on han de ser curoses i delicades, se les identifica amb colors clars (roses, morats), han de jugar a nines, cuinetes, maquillatge, perruqueria, vestits..., i tenen com referents princeses, fades, ballarines, entre d'altres. En canvi, els nens han de ser forts i valents, cuidar d'ells mateixos, ser triomfadors, els seus colors són foscos (blau, verd), han de jugar a cotxes, construccions, pilota..., i tenen com a referents pirates, superherois, esportistes, entre d'altres.

Tenint en compte, que en aquest cicle es desenvolupa el llenguatge, tant en la seva forma oral com en l'escrita, és important fer un incís en la nostra manera d'expressar-nos, i reflexionar sobre el sexisme que conté el llenguatge.

El llenguatge sexista és un reflex de la societat. Com afirma Sapir (1985), el llenguatge és un producte cultural i social i és així com s'ha d'interpretar, ja que en una llengua, el vocabulari reflecteix l'ambient físic i social de les persones. El llenguatge no és una funció biològica o instintiva sinó que és una habilitat adquirida. Si no hi ha societat, l'ésser humà no aprendrà a parlar, perquè és el producte d'un ús social, que permet comunicar idees, emocions, i desitjos mitjançant un sistema de símbols produïts voluntàriament. Aquests símbols reflecteixen l'ambient social (societat) o físic (característiques geogràfiques).

Vivim en una societat patriarcal i androcentrista, on el centre és l'home, com a conseqüència, la nostra llengua pren el gènere masculí com a genèric. Existeixen camps semàntics en els quals les dones i les nenes no estan representades. Si som conscients d'això, és bo acostumar-nos a utilitzar un llenguatge inclusiu i inclús crear aquelles paraules que no existeixen, per tal, que un cop existeixin puguin ser usades i siguin significatives (Marañón, 2018).

Coeducació

Per canviar el sistema econòmic, polític i social, és necessari una educació en igualtat per a nens i nenes des de l'escola, la família i la societat. És a dir, coeducar (Marañón, 2018).

Tal com estableix la llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, educar en igualtat és un dret i una necessitat fonamental, per tant, s'ha d'erradicar el sistema androcèntric i patriarcal, eliminar els estereotips i desigualtats per raó de gènere.

La clau per combatre aquestes desigualtats és l'educació, la possibilitat de crear un nou tipus de relació entre els dos sexes (Farré, 2016).

D'acord amb Solsona (2016), l'escola mixta és un gran pas, però encara està lluny de la coeducació, que és el model d'escola que s'ha d'aconseguir. Coeducar és promoure que les nenes i els nens tinguin les mateixes oportunitats i no hi hagi cap discriminació per raó de sexe, és a dir, un canvi cultural que elimina l'androcentrisme per arribar a la igualtat dels dos gèneres.

Els infants han de ser conscients dels estereotips de gènere per poder eliminar-los, se'ls ha d'ensenyar els mateixos referents a nenes i nens, fomentar altres rols, utilitzar un llenguatge inclusiu, materials i recursos que no estiguin estereotipats (Marañón, 2018).

“L'objectiu d'educar en feminisme és ensenyar i formar persones respectuoses, responsables, curoses, lliures i segures d'elles mateixes sense tenir en compte el sexe ni el gènere” (Tomé, 2018, p.12).

Durant la revisió d'estudis previs, he trobat investigacions on es fan observacions per veure la presència d'estereotips i rols de gènere a educació infantil, en l'àmbit familiar i escolar.

La investigació feta per Valera i Paterna (2016) pretén analitzar la ideologia de gènere dels infants i saber si en aquesta hi influeixen la família i l'escola. Després de fer un estudi a partir de qüestionaris a 30 infants d'entre 5 i 6 anys, es constata la presència d'estereotips i rols de gènere en nenes i nens i la influència de la idea de gènere per part de la família, també, la manca de coeducació per part de la docència.

González i Puerta (2015), fan un estudi en el qual s'observa de manera qualitativa els comportaments d'infants de 5 anys en dos espais diferents. Els resultats afirmen que els infants reproduïen estereotips de gènere en el seu joc, les nenes representen rols de mares, filles, princeses, fent les tasques de la casa i cuidant dels nadons, en canvi, els nens, fan de superherois, monstres i animals i es basen en la força, violència i poders.

En l'estudi de fi de grau de Velasco (2012), es pretén analitzar, mitjançant observacions a l'aula de P5, si a l'escola es duu a terme la coeducació, es reproduïen estereotips i si els recursos són coeducatius. Els resultats afirmen que els instruments educatius estan estereotipats, i que l'escola, en general, manca de coeducació.

Paterna i Martínez (2009) realitzen un estudi per a veure quin paper tenen els pares en les tasques domèstiques i de cura dels infants. Els resultats de les entrevistes mostren que la participació dels homes en l'àmbit familiar està molt influenciada per la seva ideologia de gènere, això fa, que segueixin els rols de gènere tradicionals.

Aquests estudis demostren la manca de coeducació a l'escola i que encara queda molt per fer, ja que els rols estereotipats de gènere estan presents en les escoles.

Després de la revisió de la literatura, tot i que els estudis trobats plantegen objectius similars als d'aquest estudi, no es centren a observar el joc lliure dels infants des dels 3 als 6 anys, sinó que ho fan a partir dels 5. En el meu estudi observo els rols actuatats en el joc lliure dels infants i a partir de la percepció d'ells faig preguntes sobre els rols familiars.

Així doncs, aquesta recerca té els següents objectius:

1. Identificar rols estereotipats de gènere en el joc lliure dels infants de P3, P4 i P5.
 - i. Conèixer la tria d'espais de joc amb relació al gènere dels infants.
 - ii. Analitzar les conductes i el llenguatge de les nenes que juguen a l'espai de cotxes i trens i dels nens que juguen a l'espai de cuineta, botiga i nines.
2. Identificar rols estereotipats de gènere en l'àmbit familiar percebuts pels infants de P3, P4 i P5.

Després d'haver fet recerca de diverses autores, la meua hipòtesi, respecte al primer objectiu, és que es confirmarà la presència de rols estereotipats de gènere en el joc dels infants. En el cas del segon objectiu, segons les evidències i les autores consultades per realitzar el marc teòric, penso que la majoria de tasques de la llar i dels infants seran realitzades per les dones (mares).

MÈTODE

Disseny

Aquest estudi es defineix com una recerca, ja que té la finalitat d'identificar si es troben presents rols sexistes en el joc lliure i dins l'àmbit familiar d'infants de 3 a 6 anys. Està dissenyat com un estudi de camp, ja que està realitzat en un context natural, en concret l'aula de ludoteca amb infants d'entre 3 a 6 anys. El tipus d'estudi és descriptiu i transversal, ja que es realitza en un moment determinat i recull les dades en un únic moment. La metodologia que s'utilitza per dur a terme la recerca és mixta, ja que es combina metodologia qualitativa i quantitativa.

Participants

La selecció de la mostra és de manera intencional. L'escola que participa en aquest estudi, és un centre concertat, des de P3 a 4t d'ESO amb doble línia. Es troba al barri del Guinardó, a la ciutat de Barcelona.

Durant l'observació sistemàtica, han participat 50 infants de cada curs, de P3 (nenes=25 ; nens=25), de P4 (nenes=23 ; nens=27) i de P5 (nenes=26 ; nens=24), és a dir, un total de 150 infants. Les sessions s'han basat en l'observació de dos espais, un amb cuineta, botiga i nines i ninos, i l'altre de cotxes, rampes i vies de tren.

Per recollir informació sobre els rols dins l'àmbit familiar, han participat un total de 50 infants de P3 (nenes=5 ; nens=5), P4 (nenes=10 ; nens=10) i P5 (nenes=10 ; nens=10). Els criteris de selecció dels infants ha estat en funció de l'estructura familiar, ja que per l'estudi era important que aquesta estigués composta per mare i pare, per així, poder analitzar la diferència entre gènere.

Tots els responsables dels participants han estat prèviament informats sobre els objectius de la recerca i han signat el consentiment informat.

Instruments

Per la recollida de dades s'han dissenyat tres instruments ad hoc: dues taules d'observació sistemàtica (veure Annex 2 i 3) creades a partir de les orientacions d'una experta i a partir dels objectius de l'estudi seguint les categories del quadre de comandament (veure Annex 1). La finalitat d'aquestes taules d'observació era identificar si els rols estereotipats de gènere estan presents en el segon cicle d'educació infantil, i dur a terme una comparació entre els tres cursos. Aquests instruments estan centrats a extreure informació per l'objectiu 1 de l'estudi.

També, s'ha administrat una entrevista estructurada de 13 preguntes tancades a 50 nenes i nens de P3, P4 i P5, a partir de la percepció dels infants sobre les tasques de la llar i la cura de les filles i/o fills, per veure els rols estereotipats de gènere dins l'àmbit familiar (veure Annex 4). Aquest instrument està centrat a extreure dades per a l'objectiu 2 de la recerca.

Procediment de recollida i d'anàlisi de dades

En primer lloc, vaig contactar amb l'escola per informar sobre el meu estudi, amb el propòsit de dur a terme la mostra. En segon lloc, vaig dissenyar els instruments, els quals van ser validats per expertes, i vaig enviar el consentiment informat a les responsables dels participants. En tercer lloc, vaig començar a fer la recollida de dades quantitatives i qualitatives, és a dir, les tres sessions per curs, un total de nou, d'observació sistemàtica a l'estona de ludoteca dels infants de P3, P4 i P5. El tipus d'observació va ser directa, no participativa, transversal, puntual i idiogràfica, i el registre descriptiu/ narratiu. En la primera sessió, es va fer ús d'una taula d'observació, per comptabilitzar quantes nenes i

nens hi ha a cada espai, al principi i a la meitat de la sessió (veure Annex 2), per així, extreure dades quantitatives. Pel que fa a les dues sessions restants, es va utilitzar una altra taula, per observar dades de caire qualitatiu, les conductes i accions, i el llenguatge verbal i no verbal de les nenes que es trobaven a l'espai de cotxes i trens, i dels nens que es trobaven a l'espai de cuineta, nines i botiga, tenint en compte la interacció entre companyes i companys, materials i objectes (veure Annex 3).

Posteriorment, vaig realitzar les entrevistes estructurades als 50 participants, adaptant-me als horaris establerts.

Per últim, un cop transcrites les dades recollides, vaig analitzar-les a partir dels objectius d'estudi i el quadre de comandament, per així elaborar uns resultats i unes conclusions.

RESULTATS

Després de dur a terme les 9 sessions d'observació sistemàtica i les 50 entrevistes a infants de P3, P4 i P5, tot seguit, a continuació es presenten els resultats que s'han obtingut per tal de donar resposta als objectius plantejats a l'inici de l'estudi.

Objectiu 1: Identificar rols estereotipats de gènere en el joc lliure dels infants de P3, P4 i P5.

1.1 Conèixer la tria d'espais de joc amb relació al gènere dels infants.

D'entrada, presentarem les dades quantitatives referents al nombre de nenes i nens de P3, P4 i P5 que escullen l'espai de la cuineta, botiga i nines o l'espai de cotxes i trens. Aquestes s'han recollit mitjançant una taula d'observació sistemàtica (veure Annex 2).

Cal afegir que si es suma el nombre total d'infants durant les diverses sessions, sortiran xifres diferents. Això es deu al fet que en alguns moments, per diverses causes, hi havia infants que no es trobaven en cap dels dos espais.

Taula 1: Tria d'espais global (P3, P4 i P5)

Tria d'espais				
Temps	Espai de cuineta, botiga i nines		Espai de cotxes i trens	
Inici sessió	Nenes	Nens	Nenes	Nens
		26 (83,9%)	4 (11,1 %)	5 (16,1%)
Meitat sessió	Nenes	Nens	Nenes	Nens
		24 (77,5%)	5 (14, 8%)	7 (22,5%)

Els resultats globals de P3, P4 i P5 (veure taula 1) mostren que a l'inici de la sessió, la gran majoria de nenes escullen l'espai de cuineta i nines (n= 26 ; 83,9%) i la gran majoria de nens escullen l'espai de cotxes i trens (n=32 ; 88,9%). Només una minoria de nens escull l'espai de cuineta i nines (n=4 ; 11,1%) i una minoria de nenes escull l'espai de cotxes i trens (n=5 ; 16,1%).

A la meitat de la sessió, continua havent-hi més nenes a l'espai de cuineta, botiga i nines (n=24 ; 77,5%) i més nens a l'espai de cotxes i trens (n=29 ; 85,2%). I conseqüentment, menys nens a l'espai de cuineta i nines (n=5 ; 14,8%), i menys nenes a l'espai de cotxes i trens (n=7 ; 22,5%).

A continuació, es mostren els resultats fent una comparació entre els tres cursos (P3, P4 i P5).

Taula 2: Tria d'espais: Cuineta, botiga i nines

Temps	Espai de cuineta, botiga i nines					
	Nenes			Nens		
Inici sessió	P3	P4	P5	P3	P4	P5
		9 (29%)	8 (25,8%)	9 (29%)	0 (0%)	3 (8,3%)
Meitat sessió	Nenes			Nens		
	P3	P4	P5	P3	P4	P5
	6 (19'4%)	10 (32,3%)	8 (25,8%)	4 (11,8%)	0 (0%)	1 (2,9%)

En primer lloc, pel que fa als resultats de l'espai de la cuineta, botiga i nines, podem veure a la taula 2, que tant a l'inici com a la meitat de la sessió les nenes de P3, P4 i P5 predominen respecte als nens en aquest espai de joc.

A l'inici de la sessió, la quantitat de nenes que escullen aquest joc són molt semblants als tres cursos. A P3 són 9 (29%), a P4 el trien 8 nenes (25,8%) i a P5 9 (29%). Pel que fa als nens que escullen aquest espai en començar la sessió, podem veure que és molt inferior a la tria de les nenes, d'entrada trobem que a P4 hi ha 3 nens que escullen l'espai (8,3%), seguidament, un nen de P5 (2,8%), i de P3 cap nen opta per aquest espai (0%).

No obstant això, a la meitat de la sessió, les eleccions dels infants canvien, tot i que continua sent menor al nombre de nenes que de nens. Com podem veure a la taula 2,

trobem a 10 nenes de P4 jugant en aquest espai (32,3%), seguit de P5 amb 8 nenes (25,8%), i disminueix a P3 amb 6 nenes (19,4%). La quantitat de nens que escullen aquest espai a l'equador de la sessió, destaca P3 respecte a l'inici de la sessió amb 4 nens (11,8%), a P4 disminueix, ja que cap nen juga en aquest espai (0%), i per últim, trobem que hi ha un nen de P5 (2,9%) jugant en aquest espai.

Taula 3: Tria d'espais: Cotxes i trens

Temps	Espai de cotxes i trens					
	Nenes			Nens		
Inici sessió	P3	P4	P5	P3	P4	P5
		2 (6,5%)	1 (3,2%)	2 (6,5%)	11 (30,6%)	10 (27,7%)
Meitat sessió	Nenes			Nens		
	P3	P4	P5	P3	P4	P5
	5 (16,1%)	1 (3,2%)	1 (3,2%)	6 (17,6%)	12 (35,3%)	11 (32,4%)

En segon lloc, pel que fa a l'espai de cotxes i trens, com podem veure a la taula 3, tant a l'inici com a la meitat de la sessió la gran majoria d'infants que es troben en aquest espai són nens.

En començar la sessió, 2 nenes de P3 i P5 (6,5%) escullen aquest joc, mentre a P4 només hi va una (3,2%). La quantitat de nens en el joc són molt semblants, a P3 i P5 l'escullen 11 nens (30,6%), i a P4 ho fan 10 (27,7%).

En canvi, a la meitat de la sessió, els resultats mostren que a P3 augmenten la quantitat de nenes en l'espai ($n=5$; 16,1%), a P4 i P5 hi ha només una nena (3,2%). Per últim, pel que fa als nens, P4 encapçala aquest joc amb 12 nens (35,3%), seguit per 11 de P5 (32,4%) i a P3 el nombre de nenes i de nens és molt semblant, ja que hi ha 6 nens (17,6%).

1.2 Analitzar les conductes i el llenguatge de les nenes que juguen a l'espai de cotxes i trens i dels nens que juguen a l'espai de cuineta, botiga i nines.

En el següent objectiu, s'han recollit de dades qualitatives, en concret, les conductes i el llenguatge (verbal i no verbal) dels nens que escollien en l'espai de cuineta, botiga i nines, i de les nenes que triaven jugar a l'espai cotxes i trens. També, s'ha tingut en

compte, la interacció dels infants amb les altres companyes i companys, amb els materials i els objectes de l'espai, i s'han observat d'una manera general, les conductes de les nenes en l'espai de cuineta i nines i dels nens en l'espai de cotxes i trens.

Aquestes dades s'han recollit durant dues sessions per cada curs (P3, P4 i P5) mitjançant una taula d'observació sistemàtica (veure Annex 3).

1.2.1 Conductes i llenguatge dels nens en l'espai de cuineta, botiga i nines

Taula 4: Conductes i llenguatge en l'espai de cuineta, botiga i nines

Espai de cuineta, botiga i nines		
P3		
Tasques	Nens	-Es posa el davantal -Cuina (5) -Porta el menjar a taula (3) -Recull els plats -Escombra (2) -Compra (2) -Ordena estris -Passeja cotxet
	Nenes	Majoria: Juga a nines -Cuina -Botiga
Rols de gènere	Nens	-“Sóc el pare i tu la filla” -“Sóc una bruixa” -“Mi varita! Sóc l'Elsa” -“Sóc una fada i una princesa” -Botiguer (3)
	Nenes	Majoria: -“Mares i pares”:“Tu ets el bebè petit i jo la mama que et cuido” -Inventen històries, espais, personatges / rols en el joc
Interaccions nena-nen		-Nena ajuda a un nen a posar-se el davantal -Nen es queixa perquè una nena va a la cuineta: “Ha ocupat aquí”-nena marxa del lloc (que havia ocupat) -Nen pregunta a nena: “Vols més?”-nena respon que no movent el cap -Nena cuina amb nen a la cuineta -Nena treu escombra al nen-nen treu escombra a nena -Dos nens i nenes a la botiga -Nen llença menjar a terra- nena li diu que la seva mare diu que no es fa -Nen joc en solitari (si no hi ha altres nens en l'espai) -Molta interacció nena-nena, i joc en grups
P4		
Tasques	Nens	-Vesteix nina -Col·loca els aliments a la botiga -Plega roba i la guarda -Cuina

	Nenes	Majoria: Juga a nines -Cuina -Botiga
Rols de gènere	Nens	-Botiguer -Pare d'una nina
	Nenes	Majoria: -Mares i pares (rols familiars: mares i bebès) -"Tu ets el pare i jo la mare vaig a planxar vale?" -Inventen històries, espais, personatges/ rols en el joc
Interaccions nena-nen		-Nen juga amb una nena -En general nena-nen juguen per separat -Nen joc en solitari -Les nenes juguen en grups
P5		
Tasques	Nens	-Cuina (3) -Col·loca el menjar a la botiga
	Nenes	Majoria: -Cuina -Joc amb nines
Rols de gènere	Nens	-Botiguer (4)
	Nenes	Majoria: Mares i pares (rols familiars: mares, bebès i germanes) -Inventen històries, espais, personatges/ rols en el joc
Interacció nena-nen		-Conflictes entre nenes i nens (2) -Xerren a la botiga, no joc simbòlic -Tres nens llencen menjar -Exclusió d'un grup de nenes cap a un nen que intenta jugar amb elles (acaba jugant sol) -No interacció entre nens i nenes -Les nenes juguen en grups

Si comparem els resultats globals entre P3, P4 i P5 de les tasques, rols de gènere i interaccions dels nens en l'espai de cuineta, botiga i nines (veure taula 4) observem, en primer lloc, que durant les dues sessions les situacions de joc (tasques i rols de gènere) i les interaccions dels nens de P3, són més riques que les dels nens de P4 i P5. Aquests en general, es mostren més segurs en aquest espai, el seu joc és més variat i hi ha més interacció amb les nenes, mostren més concentració i naturalitat durant l'estona de joc, tot això, fa que perdurin més estona en aquest espai.

Pel que fa a les tasques, podem veure que els nens de P3 són els que en realitzen més i més variades, com ara, posar-se el davantal, servir i recollir el menjar de la taula, escombrar, comprar, ordenar estris i passejar cotxets. En canvi, la quantitat de tasques

observades en el joc dels nens de P4 és menor: vestir una nina, plegar i guardar la seva roba i col·locar els aliments ordenadament a la botiga. A P5, trobem que el joc simbòlic dels nens és encara menor amb relació als anteriors cursos, només veiem tres nens que cuinen i un que posa bé el menjar a la botiga.

Amb relació als rols de gènere que es reproduïxen durant el joc dels infants, els resultats ens mostren que a P3 hi ha més rols entre infants, com ara, jugar a “mares o pares”, on sorgeix comunicació verbal entre nenes i nens: “Sóc el pare i tu la filla”, “No, tu ets el bebè petit i jo la mama que el cuida”. També, hi ha tres nens botiguers, i destaca un nen que juga sol i diu que és una bruixa, una fada i una princesa. En el cas de P4, podem observar que un nen fa de botiguer, i un que fa de pare, ja que juga amb una nena a “mares o pares”. Per últim, a P5, només podem observar a tres nens que fan de botiguers, destaca un d'ells que es manté durant gairebé tota la sessió dins la botiga.

Si ens centrem en les interaccions, com es mostra a la taula 4, veiem que a P3 es produeixen més quantitat d'interaccions que als altres dos cursos: una nena ajuda a un nen a posar-se el davantal. També es donen situacions de joc conjuntes: un nen porta el menjar que ha cuinat a una nena, aquesta se'l menja, una nena cuina amb un nen, nenes i nens que juguen junts a la botiga. Hi ha alguna situació de petit conflicte: un nen es queixa perquè una nena va a la cuineta i li diu a la mestra: “Ha ocupat aquí”, la nena decideix marxar del lloc, també, una nena treu l'escombra a un nen, aquest li diu que la tenia ell, li treu i la nena marxa, i per últim, un nen llença menjar a terra i una nena li explica que la seva mare li diu que això no es pot fer. A P4, veiem que hi ha interacció entre una nena i un nen que juguen junts, tot i que en general, nenes i nens juguen per separat. A P5, la interacció entre els dos gèneres és nul·la, excepte d'un nen que mostra interès per jugar amb un grup de nenes, convidant-les a comprar a la botiga, però aquestes se'l miren i segueixen jugant sense respondre, ell es manté a la botiga i juga sol. També destaquen els conflictes entre nenes i nens, per exemple, quan uns nens que es troben a la botiga sense fer joc simbòlic, només xerren entre ells, no deixen agafar el menjar a un grup de nenes, i el llencen a terra.

Cal afegir que durant les sis sessions s'ha observat que les nenes majoritàriament es desenvolupen amb més riquesa que els nens en aquest espai. Ells, sobretot els de P4 i P5, es mostren més parats observant que fan les nenes i no es mantenen molta estona en l'espai. En canvi, els nens de P3, estan més concentrats amb el seu joc i interaccionant amb els objectes amb naturalitat.

En segon lloc, si ens fixem amb les tasques, veiem que en els tres cursos hi ha tendència per part dels nens a jugar més a la cuineta i la botiga, en canvi, les nenes fan un joc de rol entre elles i amb les nines. Com es pot observar, l'única tasca repetida en els tres cursos per part dels nens, és cuinar. Per últim, pel que fa als rols de gènere, cal dir que en aquest espai la majoria d'interaccions de P3, P4 i P5, són entre nenes, que juguen en parelles, trios o en grups. Durant el joc de les nenes dels tres cursos es reproduïxen molts rols de gènere, ja que juguen a "mares i pares".

1.2.2 Conductes i llenguatge de les nenes en l'espai de cotxes i trens

Taula 5: Conductes i llenguatge en l'espai de cotxes i trens

Espai de cotxes i trens		
P3		
Tipus de joc	Nenes	-Juga en solitari (5) -Juga amb nena (2) -Juga amb nen (2)
	Nens	Majoria: en grups -Algun solitari
Conductes	Nenes	-Totes les nenes es miren des de la distància el joc que fan els nens -Juguen amb calma -Eviten els conflictes, fins i tot marxant de l'espai
	Nens	-Nen treu cotxe a una nena: "Es mío" -Passegen els cotxes i inventen camins
P4		
Tipus de joc	Nenes	-Juga en solitari (3) -Juga amb nen
	Nens	Majoria: en grups -Algun solitari
Conductes	Nenes	-Totes les nenes es miren des de la distància el joc que fan els nens (es mostren cohibides) -Juguen amb calma (quan és en solitari) -Eviten els conflictes, fins i tot marxant de l'espai
	Nens	-Treu cotxe a nena

		-Passegen els cotxes i inventen camins
P5		
Tipus de joc	Nenes	-Joc en solitari -Juga amb un nen/s Segona sessió, cap nena escull aquest espai
	Nens	Majoria: en grups -Algun solitari
Conductes	Nenes	-Totes les nenes es miren des de la distància el joc que fan els nens (es mostren poc participatives) -Juguen amb calma (quan és en solitari)
	Nens	-Passegen els cotxes i inventen camins -Juguen bruscament amb els cotxes

A partir dels resultats de les dues sessions observades de l'espai de cotxes i trens, podem observar que en els tres cursos, que les nenes que escullen aquest espai majoritàriament fan un joc solitari, només en algunes ocasions juguen amb un nen o més. A més, a P3, veiem que en alguns moments les nenes que es troben en aquest espai juguen juntes. En canvi, el joc dels nens és majoritàriament en parelles, trios o grups, en menor grau, es donen moments de joc solitari.

Cal remarcar, que durant la segona sessió d'observació sistemàtica de P5, cap nena escull aquest espai per jugar.

Pel que fa a les conductes de les nenes, coincideix en els tres cursos (P3, P4 i P5) una actitud de respecte cap a l'espai, es miren les accions dels nens des de la distància, no s'atreveixen a interrompre el joc dels nens. Però quan comencen a jugar se les veu calmades i concentrades en el seu joc. Ara bé, quan hi ha algun conflicte, com s'han produït a P3 i P4, en la qual un nen els ha tret el cotxe amb el qual jugaven, opten per marxar de l'espai, en comptes de queixar-se. En un d'aquests moments de "conflicte" és quan s'ha produït l'única interacció verbal entre nenes i nens. Ha estat quan un nen de P3 li treu el cotxe a una nena que està jugant i li diu: "Esto es mío y solo mío". La nena decideix marxar de l'espai evitant el conflicte. El joc dels nens de P3, P4 i P5, és molt semblant en tots els cursos, ja que es dediquen a passejar els cotxes i inventar camins

amb les vies de tren, entre d'altres. A P5 destaca una actitud "agressiva" quan 5 nens comencen a jugar brusquement amb els cotxes, la rampa i la resta de material.

Objectiu 2: Identificar rols estereotipats de gènere en l'àmbit familiar percebuts pels infants de P3, P4 i P5.

En aquest segon i últim objectiu, presentarem els resultats que fan referència als rols estereotipats dins l'àmbit familiar, que s'han pogut extreure a partir de les 50 entrevistes estructurades realitzades als infants de P3, P4 i P5 (veure Annex 4).

En primer lloc, la majoria de mares i pares dels alumnes d'educació infantil entrevistats treballen (94%), només una minoria no treballa (6%).

A continuació, es presenten els resultats de les diferències entre mares i pares pel que fa a les tasques que realitzen dins la llar (veure Figura 2).

La resposta mare o pare, vol dir que l'infant percep que aquella acció la fa majoritàriament un d'ells dos, en canvi, la resposta "tots dos" (mare i pare), pot tenir dos significats: fan les tasques mare i pare a la vegada o que la tasca està bastant distribuïda entre ells.

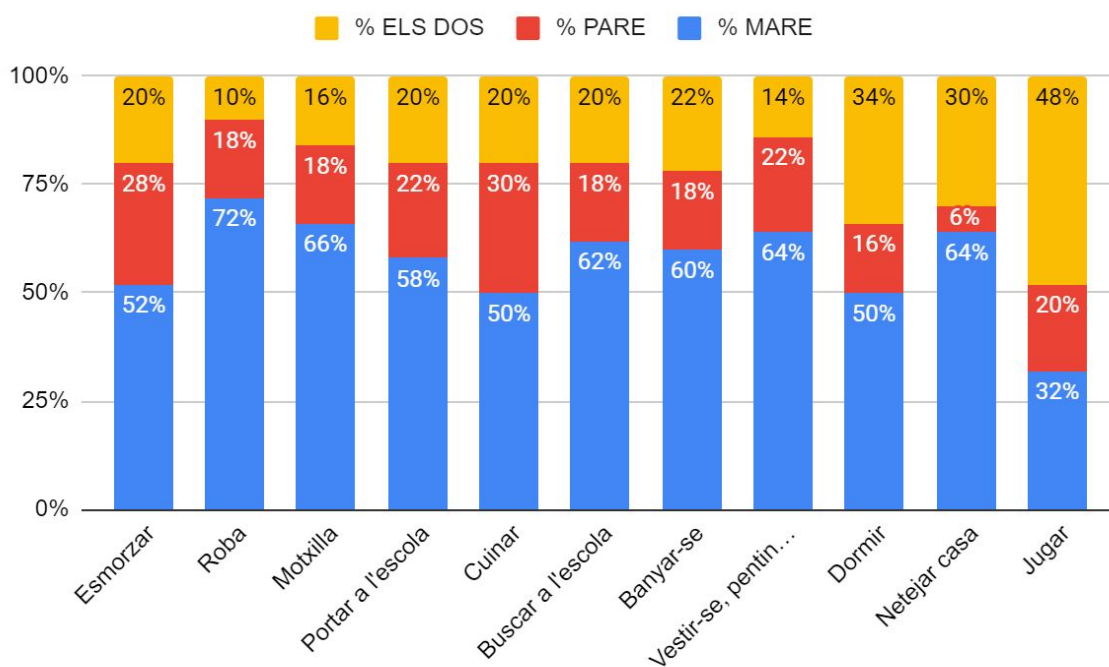

Figura 2: Rols dins la llar

Com podem observar a la Figura 2, tots els percentatges de les mares són més elevats que els dels pares en totes les tasques de la llar i de la cura dels infants. Destaquen com

a tasques dutes a terme amb un percentatge molt major per les dones (mares), en primer lloc, “Preparar la roba de l’infant” (72%) “Preparar la motxilla” (66%) “Ajudar-lo a vestir-se, pentinar-se” (64%), “Netejar la casa” (64%), “Anar-lo a buscar a l’escola” (62%), “Ajudar-lo a banyar-se” (60%) i “Portar-lo a l’escola” (58%). En segon lloc, amb un percentatge proper al 50%: “Preparar l’esmorzar” (52%), “Cuinar” (50%) i “Acompanyar-lo a anar a dormir” (50%). Per últim, “Jugar” (32%), que és la tasca més compartida amb el pare.

Pel que fa als homes (pares), tot i que els percentatges majors s’atribueixen a les dones, les tasques que obtenen percentatges majors són, en primer lloc, “Cuinar” (30%) i “Preparar l’esmorzar” (28%), en segon lloc, “Portar-lo a l’escola” i “Ajudar-lo a vestir-se, pentinar-se” (22% respectivament) i “Jugar” (20%). Respecte a “Netejar la casa”, destaca que només un 6% de les nenes i els nens l’han identificat com una tasca exclusiva del pare.

Per últim, pel que fa a les tasques compartides que els infants atribueixen als dos membres de la parella (mare i pare), són, “Jugar” (48%), “Acompanyar-lo a anar a dormir” (34%) i “Netejar la casa” (30%).

CONCLUSIONS

Aquesta recerca es va iniciar amb l’objectiu general d’analitzar la presència de rols estereotipats en el joc lliure i l’àmbit familiar d’infants de 3 a 6 anys.

Pel que fa al primer objectiu, identificar rols estereotipats de gènere en el joc lliure dels infants de P3, P4 i P5, en primer lloc, malauradament **els resultats confirmen la hipòtesi de l’estudi: el joc lliure dels infants de P3, P4 i P5 continua influenciat pels estereotips de gènere**. Durant la tria de l’espai de joc, les nenes majoritàriament escullen l’espai de cuineta, botiga i nines, i els nens el de cotxes i trens, seguint els estereotips sexistes establerts en la nostra societat.

Durant les sessions, s’ha observat que les nenes, en general, tendeixen a desenvolupar-se amb més riquesa que els nens en l’espai de cuineta, botiga i nines, ja que inventen històries, creen espais, rols entre elles, desenvolupen la seva imaginació... En canvi, a l’espai de cotxes i trens, passa al revés, en general, es desenvolupen més riquesa els nens que les nenes, creant camins per passar els cotxes, fent curses... Així doncs, la majoria escull l’espai que socialment i culturalment “els pertoca”.

En tots dos espais s’ha produït un fet semblant. En general, les nenes a l’espai de cuineta, botiga i nines, juguen en grups entre elles, i els nens juguen en solitari o entre ells mateixos. Passa el mateix a l’espai de cotxes i trens, els nens majoritàriament juguen

entre ells en grups, i les nenes predomina el joc en solitari. Així doncs, s'han produït poques interaccions entre nenes i nens.

Una altra dada que han aportat les observacions, és que en les situacions de conflicte les nenes opten per evitar-lo marxant de l'espai. En canvi, els nens que es troben davant d'un desacord, ho manifesten i es queixen. Per tant, podem confirmar que en general, les nenes adopten un rol més dòcil, sobretot quan es troben a l'espai de cotxes i trens, ja que els agrada poc la confrontació, en canvi, els nens manifesten allò que no els agrada.

El joc lliure és clau per veure els models de conducta apresos, ja que els infants es troben en un moment de llibertat, i es veuen limitats per les pautes establertes en funció del sexe (Moreno, 1986).

Solsona (2016) diu que l'observació sistemàtica ens mostra que els infants a una certa edat rebutgen les joguines i activitats que consideren del sexe oposat.

En segon lloc, **d'acord amb Solsona (2016), cap als dos o tres anys es comencen interioritzar els estereotips i a adquirir hàbits de gènere, per tant, les dades de l'estudi corroboren la idea que com més grans són els infants (P4 i P5) més interioritzats tenen els estereotips de gènere.** Durant les dues sessions d'observació de dades qualitatives, en l'espai de cuineta, botiga i nines, els nens de P3 han mostrat més situacions de joc i interaccions entre nenes i nens amb relació a l'espai, respecte als nens de P4 i P5, que estan més influenciats pels estereotips sexistes. D'altra banda, s'ha pogut observar que les nenes juguen més amb les nines i per tant, reproduïxen més rols de gènere en el seu joc, fent de mares, germanes, nadons, cuidant les nines... És important remarcar que durant tota una sessió de P5 cap nena va escollir l'espai de cotxes i trens per jugar. Aquests resultats coincideixen amb els resultats d'estudis previs, en el qual es confirma la presència d'estereotips i rols de gènere en el seu joc, les nenes representen rols de mares, filles, fent les tasques de la casa i cuidant dels nadons, en major grau que els nens (González i Puerta, 2015).

En tercer lloc, **cal destacar que hi ha una minoria d'infants que "trenquen estereotips", aquests són els nens que escullen l'espai de cuineta, botiga i nines i les nenes que escullen l'espai de cotxes i trens.** Alguns nens es desenvolupen amb molta riquesa i naturalitat en el primer espai comentat, i algunes nenes juguen amb els cotxes i les vies dels trens amb molta concentració. Tanmateix, la minoria de nens que elegeixen l'espai de la cuineta, botiga, nines, tendeixen a jugar a la cuineta i a la botiga. Aquest fet es podria explicar perquè actualment, a les botigues hi treballen molts homes, i també perquè els infants en el seu entorn (concursos de televisió, restaurants de cuina...) tenen homes com a referents de cuiners.

Durant les observacions sistemàtiques, han destacat dos infants que trenquen clarament amb els estereotips de gènere. Un nen de P3, que presumeix de ser una princesa, una fada i una bruixa, mostrant-se segur en aquest espai. També, crida l'atenció un nen de P5, que demana a les nenes que juguen en l'espai que vagin a comprar a la botiga, aquestes no mostren interès, però ell segueix ordenant els aliments i intentant que alguna nena jugui amb ell. Aquests dos infants, són un clar exemple dels que com diu Marañón (2018), no acaben de trobar-se còmodes en el rol que la societat els atorga pel fet de ser nens.

Aquests resultats són així perquè els infants estan influenciats per les construccions socials. Des que naixem estem envoltats d'estereotips sexistes que ens atribueixen determinades maneres de fer segons el nostre sexe. El sexisme explícit (els objectes que envolten al nadó des que neix) i l'implícit (com es tracta a l'infant i expectatives) fan que els infants adquireixin els comportaments i conductes "que els pertoca" (Solsona, 2016). Com afegixen De Beauvoir (1981) i López (2009), depenent del sexe amb el qual es neix, es tenen diferents característiques biològiques, però una nena no neix conscient de ser nena i amb una disposició genètica que la fa jugar a nines, o a un nen cotxes, sinó que la societat els atorga una identitat segons el nostre gènere.

Pel que fa al segon objectiu d'estudi, identificar rols estereotipats de gènere en l'àmbit familiar percebuts pels infants de P3, P4 i P5, els **resultats també confirmen la hipòtesi de l'estudi: la presència i influència d'estereotips de gènere en l'àmbit familiar dels infants.**

Tot i treballar el mateix percentatge de mares que de pares (94%), les tasques de cura dels infants i de la llar majoritàriament són realitzades per les dones (mares) segons les percepcions dels infants. Per tant, els resultats confirmen que actualment els rols dins l'àmbit familiar estan estereotipats, aquestes tasques estan socialment i culturalment atribuïdes al gènere femení (Castillo i Montes, 2014). Com diuen Marañón (2018) i Solsona (2016), els estereotips es normalitzen i naturalitzen, i passen a formar part de la realitat quotidiana, és a dir, a ser el rol de la mare dins la família.

Els resultats del nostre estudi reafirmen els resultats d'estudis previs que mostren com la participació dels homes en l'àmbit familiar està molt influenciada per la seva ideologia de gènere, fet que fa que es segueixin reproduint els rols de gènere tradicionals, en els quals aquestes tasques s'atribueix a la dona. Les famílies són el nucli més proper als infants, per tant, tenen una gran influència en la seva identitat i idea de gènere, ja que les nenes i els nens reproduïxen el que veuen a casa (Paterna i Martínez, 2009 i Valera i Paterna, 2016).

Al llarg de la meua recerca, s'ha pogut evidenciar que malauradament encara avui dia els infants estan influenciats pel sexisme que està present en la nostra societat patriarcal. En aquest sentit, considero que les mestres tenim l'oportunitat de generar un canvi en la societat a partir de la coeducació (Marañón, 2018). Tot i que és un canvi molt difícil, ja que com s'ha vist, no depèn només de l'educació escolar. La influència dels estereotips sexistes, en molt grau, venen donats per part de les famílies i per la nostra cultura, ja les desigualtats estan invisibilitzades i arrelades, per tant, formen part de la nostra societat. El primer pas és adonar-se'n per així poder actuar, i començar a emprendre mesures i canvis significatius. Aquest estudi posa de manifest la importància actual de la coeducació a les escoles, ja que tot i els esforços que moltes escoles estan realitzant, encara queda un llarg camí per eliminar els estereotips i les desigualtats per raó de gènere (Solsona, 2016).

Pel que fa a les limitacions de l'estudi, cal tenir en compte que els resultats són extrets d'una única escola i per tant, no són generalitzables a tota la societat. Com a futur estudi seria interessant conèixer si aquestes dades es confirmen amb una mostra representativa d'escoles.

També, considero necessari incrementar la recerca en la coeducació amb una clara finalitat: la despatriarcalització de l'educació (Marañón, 2018; Subirats, 2017; Solsona, 2016; Tomé, 2018). En aquest sentit, realitzaria una guia o un pla d'estratègies i bones pràctiques per a una educació en igualtat de gènere, feminista, amb la finalitat de fer propostes educatives per erradicar el sexisme patriarcal i les desigualtats de gènere en les escoles, perquè com diu Freire, "*L'educació no canvia el món, canvia les persones que canviaran el món*", és a dir, si no es duu a terme aquest canvi en l'etapa d'educació infantil, que representa el futur de la societat, els infants no creixeran lliures d'estereotips i càrregues, tampoc tindran una identitat pròpia sense la influència del sistema patriarcal, i per tant, tot seguirà igual. En aquest sentit, reafirmo la importància d'una educació feminista que formi a nenes i nens lliures, respectuoses i segures d'elles mateixes (Tomé, 2018).

Agraïments

Vull agrair la col·laboració de l'escola, de la Dra. Roser Vendrell per la seva ajuda en el disseny de l'observació sistemàtica i a la meua tutora de TFG per la seva ajuda en l'elaboració d'aquest TFG.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Castillo, R., Montes, B. (2014). Análisis de los estereotipos de género actuales. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 30(3), 1044-1060
- Catalunya. Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 23 de juliol 2015, núm. 6919, pp. 1-2
- De Beauvoir, S. (1981). *El segundo sexo (1949)*. Buenos Aires: Siglo XX
- De Miguel, A. (2015). *Neoliberalismo sexual. El mito de la libre elección*. Madrid: Cátedra
- Farré, N. (2016). *Curs de feminisme per microones*. Barcelona: Ara llibres
- López, R.M. (2009). Simone de Beauvoir y la historia de las mujeres: Notas sobre El Segundo Sexo. *Investigaciones feministas*, 65-76
- Marañón, I. (2018). *Educación en el feminismo*. Barcelona: Plataforma Editorial
- Moreno, M. (1986). *Como se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela*. Barcelona: Icaria
- Ngozi, C. (2017). *Cómo educar en el feminismo*. Barcelona: fanbooks
- Paterna, C., Martínez, M.C. (2009). Influencia de las Variables de Género en la Distribución de las Tareas Domésticas y de Cuidado. *Interamerican Journal of Psychology*, 43(2), 241-249
- Puerta, S., González, E. M. (2015). Reproducción de los estereotipos de género en Educación Infantil a través de los juegos y juguetes. *Revista de Investigación en la Escuela*, 85, 63-74
- Sapir, E. (1985). *El llenguatge*. Barcelona: Editorial Empúries
- Solsona, N. (2016). *Ni princeses ni pirates. Per educar nenes i nens en llibertat*. Vic: Eumo Editorial
- Subirats, M. (2017). *Coeducació, aposta per la llibertat*. Barcelona: Editorial Octaedro.
- Tomé, A. (2018). L'educació feminista contra el sexisme educatiu i cultural. *Dossier Graó: Coeducar: posar la vida al centre de l'educació*, 4, 8-14.
- TV3. (21 octubre 2018). *FAQS: Entrevista a la filòsofa i teòrica feminista Judith Butler* [Arxiu de vídeo]. Recuperat a <https://www.youtube.com/watch?v=zJtskzRbhS0>
- Valera, L., Paterna, C. (2016). Ideología de género en el alumnado de Educación Infantil. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/64415/1/Psicologia-y-educacion_316.pdf
- Velasco, N. (2012). Estudio sobre la coeducación en un aula de educación infantil. <http://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/1098/TFG-B.35.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ANNEXOS

- **Annex 1: Quadre de comandament**

Enllaç al quadre de comandament:

https://docs.google.com/document/d/1THsXXi035qP_hB8bKMMVgVnPpK4Dt9S6R8UyWJlklfko/edit

- **Annex 2: Instrument 1: Taula de tria d'espais**

Tria d'espais				
Temps	Espai de nines i cuineta		Espai de cotxes	
Nombre d'infants en cada espai a l'inici de la sessió	Nenes	Nens	Nenes	Nens
Nombre d'infants en cada espai als 25 minuts de l'inici de la sessió	Nenes	Nens	Nenes	Nens

- **Annex 3: Instrument 2: Taula d'observació del llenguatge i conductes**

Accions/ conductes dels nens a l'espai de nines i cuineta	Llenguatge dels nens a l'espai de nines i cuineta		Accions/ conductes dels nenes a l'espai de cotxes	Llenguatge dels nenes a l'espai de cotxes	
	Verbal	No verbal		Verbal	No verbal

- **Annex 4: Instrument 3: Entrevista estructurada sobre els rols dins l'àmbit familiar**

Rols dins la família			
La mare treballa?	Sí: / No:		
El pare treballa?	Sí: / No:		
Accions quotidianes	Mare	Pare	Mare/pare Mare/mare Pare/pare
Qui prepara l'esmorzar?			
Qui prepara la roba?			
Qui prepara la motxilla?			
Qui et porta a l'escola?			
Qui prepara el menjar a casa?			
Qui et ve a buscar a l'escola?			
Qui t'ajuda a banyar-te?			
Qui t'ajuda a vestir-te i pentinar-te,			

rentar-te les dents?			
Qui t'acompanya a dormir?			
Qui neteja/ordena la casa?			
Qui juga amb tu?			